

Людвік І.І.

аспірант

Вінницького національного аграрного університету

Liudvik Illia

Postgraduate Student

Vinnitsia National Agrarian University

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION OF THE ECONOMIC SPACE

У статті досліджено напрямки інноваційного розвитку України. Інновації сьогодні є одним із чинників розвитку економіки на усіх її рівнях, зростання її продуктивності і конкурентоспроможності і глобалізація відкриває нові можливості для впровадження нових технологій і знань. Визначено, що інновації в сучасних умовах значно піддаються впливу глобалізації. Визначено показники, що негативно впливають на рейтинг інноваційного розвитку України. Акцентовано, що впровадження інноваційної моделі високотехнологічного розвитку є вирішенням проблеми технологічного розриву і зростання рівня конкурентоспроможності України є держави. Розглянуто проблеми інноваційного розвитку в Україні. Зазначено основні напрями та механізми активізації інноваційного розвитку у вітчизняних умовах. Окреслено напрями інноваційної політики держави: стимулювання інновацій на державному та регіональних рівнях, долучення до глобальних інноваційних мереж, залучення інвестиції у науково-дослідні роботи, удосконалення регулятивного середовища, визначення пріоритетів інноваційного розвитку на державному і регіональному рівнях, тощо. Наголошено, що в Україні необхідно створити ефективний механізм для активізації інноваційного розвитку, що дозволить забезпечити відновлення її економіки та подальшу інтеграцію у світову економіку.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, глобалізація, рейтинг, інноваційний потенціал, інноваційна політика.

In the article investigated the directions of innovative development of Ukraine. Today, innovation is a factor in the development of the economy at all levels, increasing its productivity and competitiveness, and globalization opens up new opportunities for the introduction of new technologies and knowledge. It is determined that innovations in modern conditions are significantly affected by globalization. With the intensification of competition in world markets, interest in innovation is growing, and the strategic benefits of globalization include the exchange of technology and innovation. One of the important indicators that characterize the innovative development of the country is the share of expenditures on research and development in GDP. It has been established that the last decade in Ukraine was characterized by low values of this indicator in comparison with the member countries of the Organization for Economic Cooperation and Development, with a simultaneous reduction, which negatively affects the competitiveness of the economy and its growth. It is investigated that according to the Global Innovation Index 2021, Ukraine ranked 49th, entering the top three among innovative economies among countries with below-average incomes. The indicators that negatively affect the rating of innovative development of Ukraine are determined. The downgrade of Ukraine indicates a decline in its innovation potential. It is emphasized that the introduction of an innovative model of high-tech development is a solution to the problem of technological gap and increasing the level of competitiveness of Ukraine is a state. Problems of innovative development in Ukraine are considered. The directions of the state's innovation policy are outlined: stimulating innovations at the state and regional levels, joining global innovation networks, attracting investments in research, improving the regulatory environment, setting priorities for innovation development at the state and regional levels, etc. It was stressed that Ukraine needs to create an effective mechanism for intensifying development, which will allow innovating its economy and further integration into the world economy.

Keywords: innovations, innovative development, globalization, rating, innovation potential, innovation policy.

Постановка проблеми. Еволюція світового господарства досягла в своєму розвитку тієї стадії, коли системи суспільного відтворення різних країн і держав за допомогою міжнародного поділу праці та міжнародних економічних відносин перетворюються в єдиний глобальний геоekonomічний простір, у якому провідну роль у даний час грає процес глобалі-

зації. Саме він виступає вирішальним фактором у загальній консолідації економічних, фінансових, політичних, соціально-культурних, науково-технічних і екологічних елементів національних господарств. При цьому ступінь участі одних країн у процесі глобалізації світового господарства різко відрізняється від інших, що сприяє формуванню кардинальних від-

мінностей у соціально-економічному розвитку національних економік [1].

Сьогодні вітчизняні підприємства працюють в умовах високої економічної та політичної невизначеності, зумовленої військовим вторгненням Росії в Україну. У звіті МВФ «World Economic Outlook: War Sets Back the Global Recovery» [2], що опублікований у квітні 2022 р., зазначено, що світова економіка на початку 2022 р. поступово почала відновлюватися, але ще не повністю оговталася від пандемії COVID-19, але прогнози погіршилися, перш за все через вторгнення Росії в Україну, що спричинило трагічну гуманітарну кризу в Східній Європі, і санкції проти Росії. Крім безпосередніх гуманітарних наслідків, війна серйозно загальмує глобальне відновлення, сповільнюючи зростання та ще більше посилюючи інфляцію. У звіті прогнозується, що у 2022 році як Росія і Україна відчують значне скорочення ВВП. Сильний колапс в Україні є прямим результатом вторгнення, руйнування інфраструктури та відтоку населення.

Парадигмальні зсуви та трансформації світогосподарських процесів в умовах сучасності мають не лише якісний, але й системний характер. Адже, наука, технологія та інновації, які є вирішальними для розвитку сучасного суспільства та визначальними для прискорення інноваційних процесів у розвинених країнах, не обмежуються лише рівнем національної економіки. Спостерігаємо поширення різноспрямованих та нелінійних тенденцій у світі. Протягом останніх десятиліть відбуваються численні зміни, пов'язані із усіма ключовими параметрами економіки та суспільства. Це зумовило активізацію інноваційної переорієнтації суб'єктів підприємництва за рахунок освоєння нових технологій, впровадження новітніх досягнень науки і техніки [3].

В умовах загострення конкурентної боротьби на світових ринках зростає інтерес до інновацій, а стратегічні переваги глобалізації включають обмін технологіями та інноваціями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням інновацій, інноваційного розвитку присвячені праці багатьох вчених: Гарбар Ж.В., Гейця В.М., Іщенко І.О., Кваша О.С., Коваленко О.В., Ковпака А., Корогодова О.О., Смесова В.Л., Хаєцька О.П., Юрчук Н.П., Чех Л.М. та інших. Серед дослідників питання глобалізації та інноваційного розвитку в умовах глобалізації цікавими є праці Богуна М.М., Диби О.М., Машканцева С.О., Омельчук К.С., тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Значний інтерес фахівців із досліджуваної тематики підтверджує її актуальність. Проте, в умовах високої невизначеності та динамічності змін, якими характеризується сучасний стан національної та світової економіки, актуальним є вивчення інноваційного потенціалу економіки України в умовах подальшої глобалізації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження тенденцій інноваційного розвитку вітчизняної економіки в умовах глобалізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою перебудови економіки України на сучасному етапі є активізація інвестиційної та інноваційної

діяльності [4]. З довгострокової точки зору темпи глобалізації та науково-технічного прогресу взаємозалежні, тобто протягом багатьох років мав місце циклічний процес, в якому нові технології виступають в якості базису для економічної і соціальної глобалізації. Однак, глобалізаційні процеси забезпечують потоки людських ресурсів, товарів, капіталів і, насамперед, ідей і знань, дозволяючи тим самим досягти безпрецедентних темпів технологічних змін. Саме інноваційний продукт справедливо можна визнати таким, що в найбільшій мірі піддається впливу глобалізації. Глобалізацію наукових технологій викликають значні темпи розвитку інновацій за технічним сприянням глобальних мереж, що поєднують дослідницькі центри державної і приватної підпорядкованості, а також за посередництвом процесів стандартизації. Розвиток і підтримка міжнародних інноваційних мереж, спільна науково-технічна діяльність багатьох країн і їх організацій в рамках не тільки приватного інтересу, але й загальноекономічного і науково-технічного розвитку всього світу, є найважливішим напрямом розвитку глобалізації в умовах сьогодення. Істотною особливістю інновацій є майже миттєве розповсюдження технологій у світовому масштабі й одночасне зниження тривалості виробничого циклу і впровадження технологічних інновацій [5].

У сучасній економіці лівова частка інновацій підприємств спрямовується на покращення та вдосконалення технологій виробництва, основних засобів, що приводить до зменшення трудомісткості виконуваних операцій, економії матеріалів, освоєння нових технологічних процесів і, як наслідок, до формування стійкої конкурентоспроможності продукції. Так, підприємства орієнтуються на технологічне переозброєння своїх потужностей, максимальну автоматизацію процесів виробництва. Підвищення якості товарів досягається за рахунок прогресивних способів високоточної обробки деталей, автоматизації виробництва кінцевого продукту, за якого головні керуючі й контролюючі функції перекладаються з людини на прилади й автоматизоване обладнання. Саме за рахунок цього відбувається значний розвиток систем контролю та діагностики продукції, що виробляється [6].

Впровадження інноваційних технологій – це важливе завдання будь-якого підприємства, що визначається як перспективний напрям розвитку, який створює сприятливе середовище для ефективного використання ресурсного потенціалу та формування конкурентоспроможності [7].

Частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП є одним із показників, що характеризують інноваційний розвиток країни (рис. 1).

В Україні частка витрат на виконання НДР у ВВП протягом останніх десяти років має негативну тенденцію, так у 2020 р. частка склала 0,41%, що на 38% нижче порівняно з 2011 р. Показник частки витрат на виконання НДР у ВВП в Україні значно нижчий порівняно з країнами-членами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), де вказаний показник значно вищий і зростає у динаміці. У перспективі зниження питомої ваги витрат

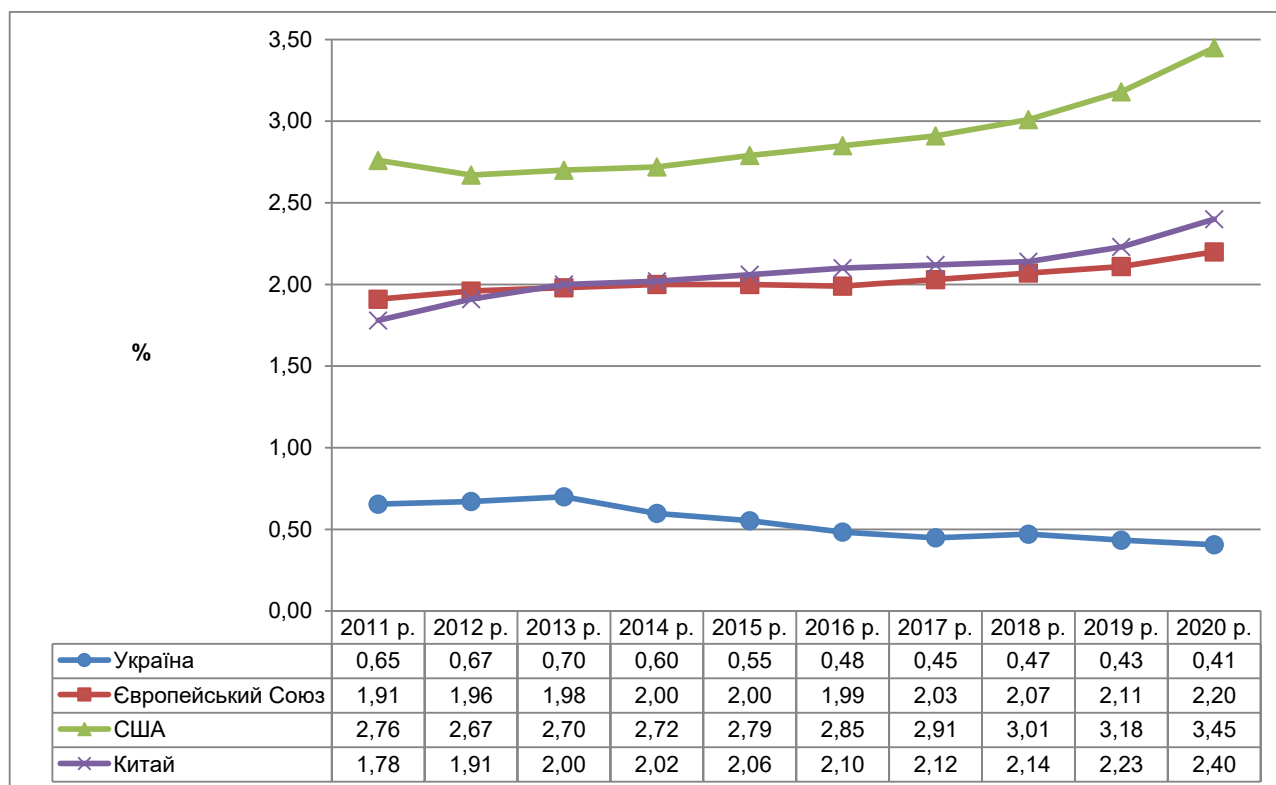

Рис. 1. Динаміка частки витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП в 2011–2020 рр., %
Джерело: розраховано автором за даними [8; 9]

на виконання НДР у ВВП має негативний вплив на конкурентоспроможність економіки та її зростання.

Для кращого аналізування стану інноваційного розвитку України у глобальному вимірі, доцільно звернутися до рейтингу інноваційного розвитку. Згідно з даними щорічного звіту «Global Innovation Index 2021» (ГІІ, GIІ) [10] у 2021 р. Україна займала 49 місце серед 132 держав (табл. 1).

Україна за ГІІ опустилася на 2 місця нижче порівняно з 2019 р., і на 4 місця нижче порівняно з 2020 р. За результатами інноваційної діяльності Україна займає 37 місце опустившись на 1 місце порівняно з 2019 р. За запровадженням інновацій Україна займає 76 місце, піднявшись на 6 одиниць. Україна ввійшла у трійку лідерів серед інноваційних економік серед країн із доходом нижче середнього, куди також ввійшли В'єтнам (44 місце) та Індія (46 місце).

Глобальний індекс інновацій розраховується за 81 показником, які об'єднані у 7 груп за вхідними та вихідними інноваційними ресурсами (рис. 2).

Такі групи інноваційних ресурсів, як знання та технологічні результати, людський капітал і дослідження, творчі результати мають досить високі бали

і відповідно позитивно впливають на ГІІ України. В той же час у групах інституційного середовища, інфраструктури, ринкового досвіду є показники, що негативно впливають на інноваційне середовище в Україні, зокрема названі такі показники як: політична нестабільність, проблеми платоспроможності, залучення інвестицій, в тому числі іноземних, загальна інфраструктура, мікрокредитування, ринкова капіталізація, тощо. Зниження рейтингу України свідчить про зниження її інноваційного потенціалу.

Україна спрямована на економічне зростання з різними векторами, і однією з перспективних форм розвитку є інноваційна концепція. Сильними сторонами зазначеної концепції є: інноваційний потенціал; висока якість освіти; попит з боку українського бізнесу, можливості впровадження нових інновацій. Слабкі сторони: небажання підприємців йти на ризик; недостатній рівень маркетингових комунікацій; велика різниця між попитом та пропозицією. Україна прагне стимулювати інновації у вже існуючих компаніях, підтримувати розробку нових стартапів [11].

Приєднуємося до думки Ковпака А. [12], що конкурентоспроможність України на світовому ринку

Таблиця 1

Рейтинг України у системі показників оцінки інновацій у 2019–2021 рр., місце

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Зміна місця, +/-
Глобальний інноваційний індекс	47	45	49	-2
Запровадження інновацій	82	71	76	6
Результати інноваційної діяльності	36	37	37	-1

Джерело: побудовано автором за даними [10]

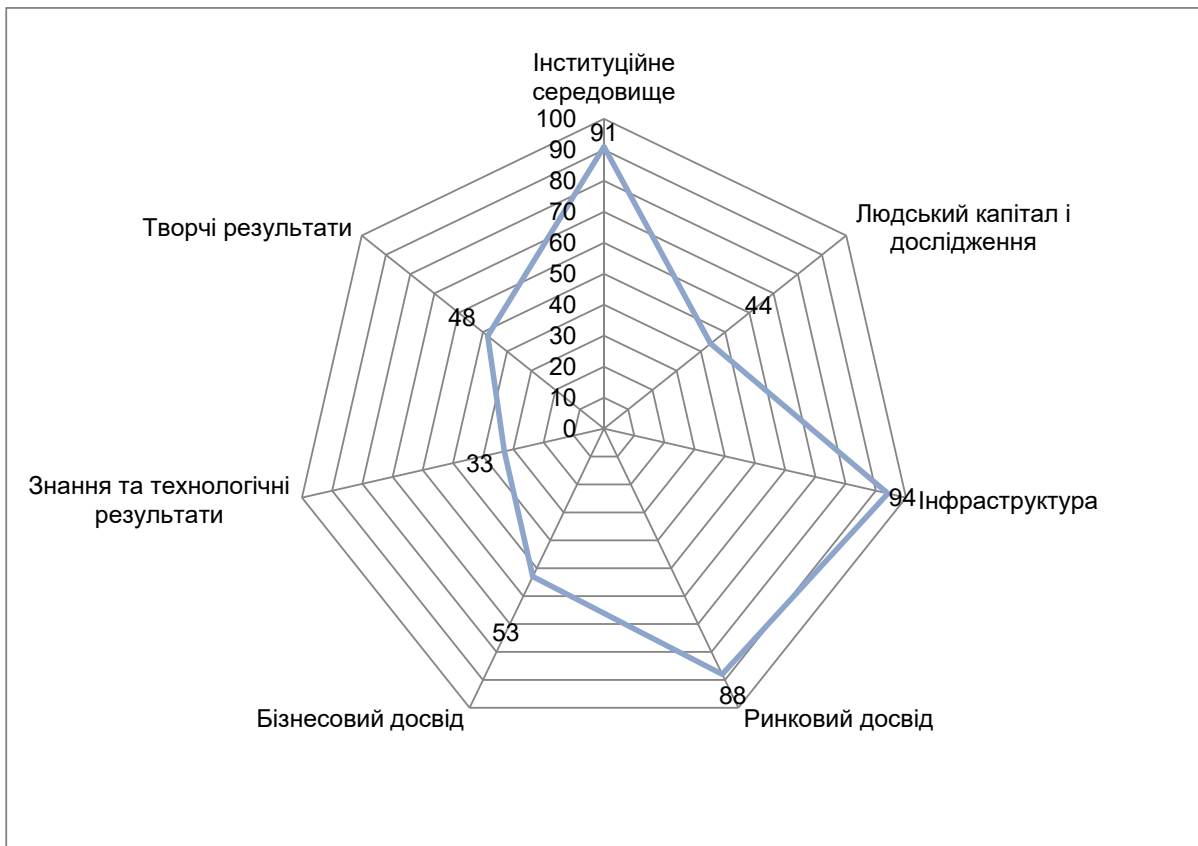

Рис. 2. Позиції України за групами інноваційних ресурсів у ГІІ у 2021 р., місце

Джерело: побудовано автором за даними [10]

прямопропорційно залежить від стратегії інноваційного розвитку та функціонування високотехнологічних підприємств. Інноваційно орієнтоване спрямування стане можливим завдяки: системним змінам в методах державного регулювання розвитку сфер економіки та освіти; прискореному темпу розвитку техніки; формуванню інноваційної культури та нових наукових інститутів. Отож, найкращим рішенням подолання технологічного розриву та підвищення рівня національної конкурентоспроможності є впровадження інноваційної моделі високотехнологічного розвитку держави [12].

В умовах неефективного державного управління та невизначеності у підприємців скорочуються горизонти планування, а тому інноваційні проекти втрачають для них свою привабливість. Вагомою перешкодою для інноваційного розвитку підприємств є порушення права інтелектуальної власності. Існує проблема щодо реалізації гарантій, які мають надаватися на законодавчому рівні. Відсутній механізм захисту, коректної державної реакції на попередження, виявлення, притягнення до відповідальності порушників цього права. Серед проблем можна відзначити непрозорість, складність функціонування українських товарних ринків. Інвестори зустрічаються зі складнощами щодо отримання об'єктивної та оперативної інформації про умови ринку. Відбувається своєрідне стимулювання передачі за кордон конкурентоспроможних українських технологій [13].

Кваша О.С. [14] визначає основні необхідні напрями та механізми активізації інноваційного розвитку в національних умовах, використовуючи світовий досвід інноваційних перетворень, які доцільно запозичити Україні: ефективна державна інноваційна політика, тобто вибір типу державної інноваційної політики з урахуванням стратегічних цілей держави для забезпечення реалізації інноваційної моделі розвитку; розробка національної системи впровадження науково-технічних досягнень завдяки механізму створення та реалізації науково-технічних програм («освіта – наука – технології – промисловість»); створення механізму взаємодії бізнесу, науки і влади, що передбачає формування і розвиток розгалуженої системи інституційних утворень; розробка законодавчих та нормативно-правових механізмів управління інноваціями; розвиток фондів державного венчурного капіталу та венчурного бізнесу; подальший розвиток інноваційних структур регіонального типу і створення пільгових умов для їх функціонування; активізувати процес кластерного підходу до реалізації інноваційної діяльності (організація мереж кластерів, розташованих у різних регіонах країни) [14].

Не викликає сумнівів той факт, що одним із чинників зростання конкурентоспроможності та ефективності економіки на всіх її рівнях є впровадження інновацій. Потрібна чітка інноваційна політика держави, яка повинна включати стимулювання інновацій на державному та регіональних рівнях, долучення до глобальних інноваційних мереж, залучення

інвестиції у науково-дослідні роботи, удосконалення регулятивного середовища, визначення пріоритетів інноваційного розвитку на державному і регіональному рівнях, тощо.

Висновки. Глобалізація відкриває можливості для подолання технологічного розриву і впровадження інновацій для зростання конкурентоспроможності національної економіки.

Зниження рейтингу України свідчить про зниження її інноваційного потенціалу. В Україні необхідно створити ефективний механізм для активізації інноваційного розвитку, що дозволить забезпечити відновлення її економіки та подальшу інтеграцію у світову економіку.

Бібліографічний список:

1. Богун М.М. Глобалізація та її вплив на розвиток соціально-економічних систем. *Стратегія економічного розвитку України*. 2021. Вип. 48. С. 5–12.
2. International Monetary Fund. 2022. World Economic Outlook: War Sets Back the Global Recovery. Washington, DC, April. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO> (дата звернення: 03.05.2022).
3. Діба О.М. Інноваційний розвиток підприємств в умовах глобалізації. *Стратегія економічного розвитку України*. 2018. № 42. С. 111–118.
4. Хасцька О.П. Шляхи підвищення міжнародної інвестиційної привабливості України. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 3. С. 113–130.
5. Машканцева С.О., Омельчук К.С. Глобалізація як фактор впливу на інноваційний розвиток транспортної галузі. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2019. № 3. С. 96–105.
6. Смесова В.Л., Іщенко І.О. Інновації як основа підвищення якості продукції та забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 43. С. 76–82.
7. Юрчук Н.П., Людвік І.І. Чинники інноваційного розвитку аграрних підприємств. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8908> (дата звернення: 06.05.2022).
8. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.05.2022).
9. Organisation for Economic Co-operation and Development. *Main Science and Technology Indicators*. URL: https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=MS-TI_PUB&lang=en# (дата звернення: 14.05.2022).
10. Global Innovation Index 2021. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/2021 (дата звернення: 14.05.2022).
11. Чех Л.М., Корогодова О.О. Інноваційний розвиток економіки України в умовах Індустрії 4.0. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2020. № 14. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205849>. (дата звернення: 15.05.2022).
12. Ковпака А. Інноваційний розвиток країни як рушійний чинник підвищення національної конкурентоспроможності. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2021. Вип. 1. URL: <http://eui.zu.edu.ua/article/view/234658/238776> (дата звернення: 17.05.2022).
13. Коваленко О.В., Гарбар Ж. В. Інноваційний розвиток підприємств харчової промисловості України. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 4. С. 34–52.
14. Кваша О.С. Інноваційний розвиток економіки України: світовий досвід та рекомендації для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6(1). С. 150–154.

References:

1. Bohun M. (2021) Hlobalizatsiia ta ii vplyv na rozvytok sotsial'no-ekonomichnykh system [Globalization and its influence on the development of socio-economic systems]. *Strategy of economic development of Ukraine*, vol. 48, pp. 5–12.
2. International Monetary Fund. 2022. World Economic Outlook: War Sets Back the Global Recovery. Washington, DC, April. available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO> (accessed 03 May 2022).
3. Dyba O (2018) Innovatsiyniy rozvytok pidpriemstv v umovakh hlobalizatsii [Innovative development under globalization conditions]. *Strategy of economic development of Ukraine*, no. 42, pp. 111–118.
4. Khaietska O. (2020) Shliakhy pidvyschennia mizhnarodnoi investytsiynoi pryvablyvosti Ukrainy [Ways to increase the international investment attractiveness of Ukraine]. *Economy, finances, management: topical issues of science and practical activity*, no. 3, pp. 113–130.
5. Mashkantseva S., Omelchuk K. (2019) Hlobalizatsiia iak faktor vplyvu na innovatsiyniy rozvytok transportnoi haluzi [Globalization as a factor influencing the innovative development of the transport industry]. *The Bulletin of the Kharkiv national agricultural university of V. V. Dokuchaeva. Economic sciences series*, no. 3, pp. 96–105.
6. Smiesova V.L., Ishchenko I.O. (2020) Innovatsii iak osnova pidvyschennia iakosti produktsii ta zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Innovation as the basis of increasing product quality and ensuring competitiveness of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ekonomika i menedzhment*, vol. 43, pp. 76–82.
7. Yurchuk N., Liudvik I. (2021) Chynnyky innovatsiynoho rozvytku ahramnykh pidpriemstv. Efektyvna ekonomika [Factors of innovative development of agricultural enterprises]. *Efektyvna ekonomika*, no. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8908> (accessed 06 May 2022).
8. The official site of the State Statistics Service (2022). Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 14 May 2022).
9. Organisation for Economic Co-operation and Development. *Main Science and Technology Indicators*. Available at: https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=MS-TI_PUB&lang=en# (accessed 14 May 2022).
10. WIPO. Global Innovation Index 2021. Available at: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2021/ (accessed 14 May 2022).
11. Chekh L.M., Korohodova O.O. (2020) Innovatsiyniy rozvytok ekonomiky Ukrainy v umovakh Industrii 4.0. [Innovative development of ukrainian economy in Industry 4.0]. *Aktual'ni problemy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 14. Available at: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205849> (accessed 15 May 2022).
12. Kovpaka A. (2021) Innovatsiyniy rozvytok krainy iak rushyniy chynnyk pidvyschennia natsional'noi konkurentospromozhnosti [Innovative development of the country as a determining factor of increasing national competitiveness]. *Economy. Management. Innovation. Economic sciences series*, vol. 1. Available at: <http://eui.zu.edu.ua/article/view/234658/238776> (accessed 17 May 2022).
13. Kovalenko O., Harbar Z. (2020) Innovatsiyniy rozvytok pidpriemstv kharchovoi promyslovosti [Innovative development of enterprises of the food industry of Ukraine]. *Economy, finances, management: topical issues of science and practical activity*, no. 4, pp. 34–52.
14. Kvasha O.S. (2016) Innovatsiyniy rozvytok ekonomiky Ukrainy: svitoviy dosvid ta rekomendatsii dlia Ukrainy [Innovative development of economy of Ukraine: world experience and recommendations is for Ukraine]. *Uzhorod National University Herald. International Economic Relations And World Economy*, vol. 6 (1), pp. 150–154.